

Izjava PETRA BABEJOVIĆA
vođara, rođenog 21.X 1907.
u Zlotu, srez Boraki
učesnika u proboju logora
Crveni Krst, 12.II 1942.g.

Obredio Nožica Branko,
spoljni saradnik Narod-
nog muzeja, Niš, i
Kretić Vlastimir, steno-
šaktilograf

IZJAVA PETRA BABEJOVIĆA

U pokret sam stupio odmah po kapitulaciji stare
Jugoslavije. Spuštao sam za vasa (jer sam imao sakriven radio-
aparati), te su se snenjivali drugovi da slušaju vesti koje su
dalje prenosili. Uhapšen sam na Ušću 8. XII 1941. godine po
povlačenja odreda, od strane četnika, odmah sam sproveden na
Košku, gde sam saslušan od policijskog pisara MILANOVIĆA, a
tuđen od poručnika TOMASZEVIĆA. Kada je sa mnom svuđeno gotovo
sve, k dato mi je pecepano odelo skinuto od oñih četnika koji
su međjusobno podelili moje odelo i vaš. U

U prvom transportu 15. XII 1941. godine sproveden
sam u Niš, otvorenim kamionom "Praha" u kome smo sedeli onako
okroveni po desetak iznadju i na buridima sa benzina, koji je
usput predavan. Bilo nas je 24 i dva drugarice: BESA MILOVANO-
VIĆ iz Beljeva i MILUNA Šijeg se presinena na sedna. Ča dru-
gove bili su učitelji: ACA MIROVIĆ, BRANIŠA JOKOVIĆ i MILOŠ
LUCIĆ; rudari: BRACA VAŠ - PAVLE i FRANJO, LAZAR BRVIĆ, ŠEOR-
BIĆ, MILOŠ REPAJIC, LAZAR NAPEJIC, ČEDA MLADENOVIĆ, TOMA ŠILIH,
MILOŠ LANUŠ; studenti: DUŠKO ŽOROVIC, BRANA ČURŠIĆ, BRANCO ŽE-
GOVIĆ, MILUTIN SAMARDŽIĆ i slušbenik Sreskog suda iz Koške ova-
ni "ČEMERLEK" i drugi. Spremie nas je lično vojvoda MAŠAN ĐJU
ROVIĆ sa poručnikom MIRKOM TOMASZEVIĆAN i 12 dobro ušepljenih
i neobračanih četnika. U kvaljevu, onako vezani, čekali smo na
vojvodu MAŠANA dok se vratio iz nemačke komande. U Kpaševcu smo
prenelili u Sreskom zatvoru kada smo razstareni samo po dva u
sobu Sreskog suda, su ostali njihovim zatvorenisima. U jednom
sobi blizu Aleksandra u kafani dobili smo po malo rakije i kloba
kada nam jedan od sprovođnika reče: "Eto, mi vas hranimo i šaš-
ćavamo. Na putu da vas shlenimo dok ne dođe kralj Petar, po da
vam da suditi kada će se videti ko će na smrt, ko na pobiju a
ko na slobodu". Neko iz grupe dobeci: "Ova šašćavanja se pla-
đaju našim glavama".

Izjava PETRA BABEJOVIĆA
 rudara, rođenog 21.X 1907.
 u Zlotu, srez Borski
 učesnika u probou logora
 Crveni Krst, 12.II 1942.g.

Obradio Nožica Branko,
 spoljni saradnik Narod-
 nog muzeja, Niš, i
 Krstić Vlastimir, steno-
 daktilograf

U pokret sam stupio odmah po kapitulaciji stare Jugoslavije. Služio sam za vezu (jer sam imao sakriven radio-aparat), te su se smenjivali drugovi da slušaju vesti koje su dalje prenosili. Uhapšen sam na Ušću 8. XII 1941. godine posle povlačenja odreda, od strane četnika, odatle sam sproveden za Rašku, gde sam saslušan od policijskog pisara MILANOVIĆA, a tučen od poručnika TOMAŠEVIĆA. Kada je sa mene svučeno gotovo sve, a dato mi je pocepano odelo skinuto od onih četnika koji su međusobno podelili moje odelo i veš. U prvim bledetih okićenih ranila kokardama i nadeljama četnika. U Čelo-Kulu. Kada smo prešli U prvom transportu 15. XII 1941. godine sproveden sam u Niš, otvorenim kamionom "Praha" u kome smo sedeli onako okovani po daskama između i na burićima sa benzinom, koji je usput prodavan. Bilo nas je 24 i dve drugarice: DESA MILOVANOVIĆ iz Baljevca i MILENA čijeg se prezimena ne sećam. Od drugova bili su: učitelji: ACA NIKOLIĆ, BRANIŠA JOKOVIĆ i MILOŠ LUCIĆ; rudari: BRAĆA VAŠ - PAVLE I FRANJO, LAZAR DEVIĆ, ŠKONDIC, MILOŠ REPAJIĆ, LAZAR MATEJIĆ, ČEDA MLADENOVIĆ, TOMA ŠILBER, MILOŠ LABUS; studenti: DUŠKO TOMOVIĆ, BRANA ČURČIĆ, BRANKO BEGOVIĆ, MILUTIN SAMARDŽIĆ i službenik Sreskog suda iz Raške zvan "ČEMBERLEN" i drugi. Sprovio nas je lično vojvoda MAŠAN DJUROVIĆ sa poručnikom MIRKOM TOMAŠEVIĆAM i 12 dobro utopljenih i naoružanih četnika. U kraljevu, onako vezani, čekali smo na vojvodu MAŠANA dok se vratio iz nemačke komande. U Kruševcu smo prenoćili u Sreskom zatvoru kada smo rastureni samo po dva u sobu Sreskog suda, sa ostalim njihovim zatvorenicima. U jednom selu blizu Aleksinca u kafani dobili smo po malo rakije i hleba kada nam jedan od sprovođenika reče: "Eto, mi vas hranimo i čašćavamo. Na putu da vas sklonimo dok ne dodje kralj Petar, pa će vam on suditi kada će se videti ko će na smrt, ko na robiju a ko na slobodu". Neko iz grupe dobaci: "Ova čašćavanja se plaćaju našim glavama".

Kada smo došli u Niš sa nama je MAŠAN onako sa kamionom lutao tamo-amo. Naša pojava u Nišu izazvala je senzaciju, jer su mnogi hteli da vide "komunističku bandu". Sa kamionom smo prvo ušli u krug kasarne preko puta železničke stаницe, gde je bila bugarska vojska, koja se radoznalo skupljala oko nas. Zatim odemo pred nemačku komandu iz koje su nas opet radoznalo gledali. Posle duže šetnje po ulicama i uličicama Niša dođemo u Lejšaninovu ulicu pred broj 31 gde je bio štab Koste Pešanca. Dočeka nas načelnik štaba major MIKIĆ i njegov adjutant, kapetan VUKAŠIĆ TUREJNJANIN, sa epoletama na šumadijskoj narodnoj nošnji. Okičen raznoraznim četničkim emblemima i kičankama koga su svi zvali "Kurjak", i koji se isprsi i poče da viče: "Zašto ste ih doveli ovamo. Valjda bliže granici da sačekaju Ruse, zar niste imali tamo jaruge?!" Malo zastade pa nastavi: "Zar to komunisti, zar te pocepane golje da vladaju zemljom?" Opatle nas provede veliki broj starih bradatih okičenih raznim kokardama i medaljama četnika. do Čele-Kule. Kada smo prelazili kroz špalir radoznalog sveta, među kojima je bilo i bugarske vojske, čuli smo razne komentare i dobacivanja: "To su rudari Ibarskih rudnika, sa opsade Kraljeva". U zatvoru smo ostali okovani sve do 22. XII dok nije došao drugi transport. U drugoj sobi barake gde smo bili, bilo je 10 do 20 crnoberzijanaca koji su bezbrižno igrali karte, spavali udobno i hranili se iz punih paketa. Aji su uskoro odvedeni. Duž velike sobe bilo je dva reda stubova iza kojih je bila slama, te je slobodni prostor bio samo staza između direka. U sobi je među nama onako okovanim bio stalno jedan dobro naoružan i utopljen stražar, da ne bi neko nešto govorio, te se čulo samo zveketanje lanaca, bat koraka stražara i kašljanje mnogih prozebljih drugova. Kako je bilo hladno u sobi, počeli smo protestovati, što je razbesnelo stražara, te, psujući nam komunističku majku tresnu neke drugove u ledja. U sobu su dolazili četnici, stražari, koji su nudili da nam što kupe u gradu. Kada bi uzimali pare, bez obzira da li bi kupili nešto, izgovarali su se i da toga nema, ali novac nisu vraćali. 22. XII po podne udje u sobu jedan od policajaca

držeci u ruci savijene novine i zapita: "Ko je komesar"? Na što se javi DUŠKO TOMOVIĆ, kome dobaci pokazujući novine: "Tako, ti si taj veliki parajlija, a! Koliko si imao para"? Na što mu ovaj dodade: "Vidite, vašu poštenu štampu, koja vas uverava da će Hitler pobediti, a ja vam tvrdim da neće nikada to biti, i da jedan partizan ostane - on će pobediti".

22. XII 1941. godine. U sobu je došao drugi transport iz Raške. Kada nam je Krsman MARINKOVIĆ stalni ~~za~~ sprovednik transporta skinuo okove sa ruku, a posle dolaska drugog transporta i sam režim se nešto u sebi izmenio. Komandir straže JEVTIĆ praveći se patriotom, više puta bi nam izjavio: "Kad bi doznao da će vas predati Nemcima, ja bih vam odmah otvorio vrata i viknuo - bežite", mada smo znali zašto je to govorio.

29. XII 1941. godine. Nas 24 iz prvog transporta sprovedeni smo u nemački logor na Crvenom Krstu. Kad smo okovani za sprovod, od strane Gradske policije, DUŠKO TOMOVIĆ dobaci naredniku JEVTIĆU: "Ako mislite da nas predate Nemcima, bolje budite prvi. A jedan od gradskih policajaca na to mu odgovori: "Mi vas šaljemo na tacu, pa ako se ništa ne desi nema čijim snagama u gradu i okolini, onda se neće ni vama ništa desiti". U nemačkom logoru.

Došavši u nemački logor Crveni Krst, uvedeni smo u sobu br. 14. Pošto se na pitanje komandanta: ko zna nemački, javi BRANKO BJEGOVIĆ, postaviše ga za sobnog starešinu. Preko sobnog starešine BJEGOVIĆA naredio nam je šta sve da predamo. Pošto smo sve predali, ipak je jedan stražar izvršio detaljan pretres. Po završenom pretresu, opet preko sobnog starešine saopšti nam da treba dobro da znamo gde smo. I da smo u gestapovskim rukama. Uškoro nas velikom gvozdеноm polugom preko vrata zaklopiše. U sobi sedam prema sedam metara na sredini su dva potporna stuba. Beton moker. Od nameštaja apsolutno ništa, samo je u polovinu vrata koja se ne otvaraju jedna poveća kanta zvana "kibla". Prozori veliki, gvozdени, sa malim od mutnog belog stakla, oknima, u kojima na više mesta nema stakla. Vrata se nisu dobro zatvarala, te se osećala promaja što je činilo da je hladnoća bila kao napolju. Uveče čak obučeni složimo se po betonu jedan za drugim. Sutradan nam je donet jedan

- 4 -

naramak slame. Uskoro nam dodje jedna grupa od oko 20, većinom partizana od Jagodine i Čuprije, sa njima i jedna studentkinja koja je odvedena na sprat. Većina od njih je odvojena u grad na sudjenje, te im je po povratku rečeno da su osudjene na smrt.

7. I 1942. godine dovedjen nam je pop da sveti vidicu, dok je sve vreme čitao, gledao je na nas hoće li se ko prekrstiti.

12. I 1942. godine. U sobu je dovedena grupa partizana, koje je MAŠAN DJUROVIĆ predao Pećancu u drugom i trećem transportu. Pošto sam stalno bio bolestan, to su me BRANKO BJEGOVIĆ I DUŠKO TOMOVIĆ gesto vodili lekaru u ambulantu na spratu. Kad bi drugarice slale po nešto hrane i lekova za bolesne i iznemogle drugove, mi smo to delili.

22. I 1942. godine. Prevedeni smo u sobu broj 12, gde je stari sobni starešina ACA TOMIĆ, zvan "KOCKAR" smenjen i postavljen BRANKO BJEGOVIĆ. I u sobi 12 formirani su kolektivni utolike pre što je u sobi bilo i političkih zatvorenika koje smo obično zvali kriminalcima.

1. II 1942. godine. U sobu je došao i četvrti transport iz Raške^u kome su bili drugovi VITO MEDAREVIĆ, STAMENKO MATIĆ, DRAŽA JASNIĆ, ŽIKA MARKOVIĆ i drugi; u toj grupi bila je i jedna grupa četnika naših saradnika pod vođstvom VULA VUKAŠINOVIĆA, fotografa iz Kraljeva; sa njim je bio njegov sin RADE; zatim krojač iz Beograda DRAŽA RISTIĆ i mali MIHAJLO SIMIĆ, sin učitelja SIMIĆA IZ Kraljeva. Ranije pokrenuti planovi za bekstvo sjedinili su se i konačno rešeni. Prema tom planu su određene grupe, koje će da u datom momentu da napadaju: mitraljez iza ledja na zborištu, na komandanta, stražare, stražu, da otvore vrata soba i kapiju na krugu, da kida telefonsku liniju i električni vod, da vodi zarobljenike, da se stara o bolesnim drugovima. Da da znak za napad određen je BRANKO BJEGOVIĆ. O razradi plana moralo se voditi računa jer je pored kriminalaca i od naših bilo plašljivih ljudi, naročito nekih starijih. Napad je zakazan za 10. II 1942. godine. većina nas je vesela dok su kriminalci nešto nervozni kao da traže moment da otkrivenjem savere sebe spašavaju. Po povratku na krug

- 5 -

9. II 1942. godine izvedeni smo na kupanje, parenje odela, šišanje i da se promeni slama. Za vreme dok smo onako goli čekali na red za kupanje, a i da se odelo ispari, skakali smo po zapaljenoj slami iz koje je kuljao gust dim. Pre podne dodješe šef Gestapoa Hamer zbog koga smo morali da da stanemo u stroj na zbornom mestu bez obzira što je više nas bilo potpuno golo, i što je hladnoća bila preko 20 stepeni ispod nule, mada se sunce pojavljivalo iza gustih oblaka. Kada smo stali mirno i kad je šef Gestapoa primio raport, onda izvađi spisak i počeo prozivati, prvo prozva DUSANA TOMOVIĆA, kome je komandant naredio da stane prema sobi broj 12 okrenut izlaznoj kapiji kruga, uz koga smo i mi ostali prozvani stali. Prozvano je nas oko 80. Posle odlaska Hamera, nije prošlo dugo, završili smo sa kupanjem, a bilo je i odelo ispareno, u sobi posut kreč i rasturena nova slama. Uđemo u sobu gde nastade komentarisanje. Mi prozvani znali smo zašto smo prozvani. Dok su oni neprozvani to tumačili na razne načine: te za sudjenje, te za Bor ili Nemačku.

10. II 1942. godine. Izlazimo na večernju šetnju. U krugu se ništa naročito ne primećuje. Svi smo bili spremni i rešeni da se uspe. Mnogi su nešto od najnužnijih stvari spremili. Spremili se i teški bolesnici. BRANIŠA JOKOVIĆ I ČIČA MLADEN. Kad smo trčali sa šetališta na zbornom mestu, odakle je trebalo da se donese sloboda, nailazimo na rasturene sve stražare po krugi, sa mašinkama na gotovs. Pa i komandanta logora i Gefrajtera sa otkačenim puškomitraljezima. Ovo je dokazivalo da je zavera otkrivena. Pošto komandant prkosno idući prebroja stroj, naredi da se ulazi. Znaka za akciju nema. Vraćamo se unutra. Uveče su neki izvodjeni na saslušavanje i batinanje.

11. II 1942. godine. U sobi se doznalo da se rake - zajedničke, već kopaju. Istovremeno se raspravljalo ko je izdajnik. Sve ovo utiče da se sa više čvrstine ostaje pri planu. Samo se očekuje momenat. Opet očekujemo večernju šetnju. Popodne dolazi Homer, za koga se nadamo da će otići, ali se i pored toga ostaje pri odluci. Pri izlasku na šetnju većina nas je vesela dok su kriminalci nešto nervozni kao da traže momenat da otkrivanjem zavere sebe spašavaju. Po povratku na krug

ista jučerašnja slika: stražari rasporedjeni još bolje, naružani, pored komandanta i Gejfracijera i Hamer drži mašinku kao i još jedan oficir iz njihove pratnje. Njihovo držanje - prkos - dokazivali su nam da su upoznati sa našim namerama. Znak za napad radi toga ne dolazi. Vraćamo se u sobu. Opet kod mnogih razočarenje. I ovo večer su neki izvodjeni, saslušavani i tučeni. Kriminalci već otvoreno prete da će da prijave.

Petar Babežević, ruđer

12. II 1942. godine. Kada je hleb donet, obavješteni smo da su rake iskopane i da se ide ujutru kamionima u 4 časa. Sada je tek bilo jasno zašto su neke drugarice sa sprata davale znake rukama, pokazujući na kapiju. U vreme puštanja na večernju šetnju - ne puštaju. Straža je udvostručena. Iz kruga izlaze kola koja su doterala slamu za drugo odeljenje. Kapija na krugu se zaključava. Pošto su zaključana vrata na svim ostalim sobama, naročito onim odakle su Jevreji izvodjeni da rade kao posluga u kuhinji i kupatilu, začu se otvaranje vrata na našoj sobi, istina kasnije, ali tim i pogodnije. Jer mrak je bio gušći. Ovo unese opet radost bar kod nas prozvanih i onih koji su razumeli napomenu komandanta logora kad smo došli: "Da treba da znamo da smo u gestapovskim rukama". Opet svi izlaze, ali se motri na kriminalce. Na šetnji se očima, rukama sporazumevamo, grli, hrabri. Šetajući, iz usta mnogih čuh promuklo "aaaaa!" iza čega su mnogi izgovarali - izdati smo! Podjoh najvećoj zbijenoj grupi prema ćošku sobe broj 12, odakle u isti mah čuh uzvik BRANKA BJEGOVIĆA: "Izdati smo, napred braćo"! - Vidim gušenje, oko ona dva stražara. Neki su već na žici. Njih je video stražar koji je bio kod klozeta i otvorio je vatru, čime je alarmirao ostaloj straži. Preskočio sam žicu prema sredini zgrade, jer su napravljeni prelazi već bili pod dejstvom mašinski, bilo od klozeta, bilo sa sprata.

Pošao sam ka Gradskom polju, na kome sam video mnoge drugove kako se rastureni povlače ka brdu. Bio sam iznad pruge za Vinik, kada su fabričke sirene počele da zavijaju, i da padaju svetleće rakete. Na Viniku sustignemo uču - MILIJU PERUNIĆIĆA da drži ranjenog učitelja ACU NIKOLIĆA I MILANA MARKOVIĆA, krojača iz Kraljeva. Dovedemo ih do jednog vođenog jaza

- 7 -

gde ih ostavih da nadjem prelaz, ali ih po povratku ne nadjem
Preko noći sam došao u jedno selo, pa dalje u Lalince, u Svr-
ljiškom srezu, a odatle u Šabukovo, gde od učitelja dobijem
vezu za Ozrenski odred u kome nadjem mnoge izbegle drugove.

Petar Babejović, rudar
Baljevac,

5. VII 1955. godine, Baljevo

